

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

==== **A. HANS** ====

EERSTE HOOFDSTUK

NANCY

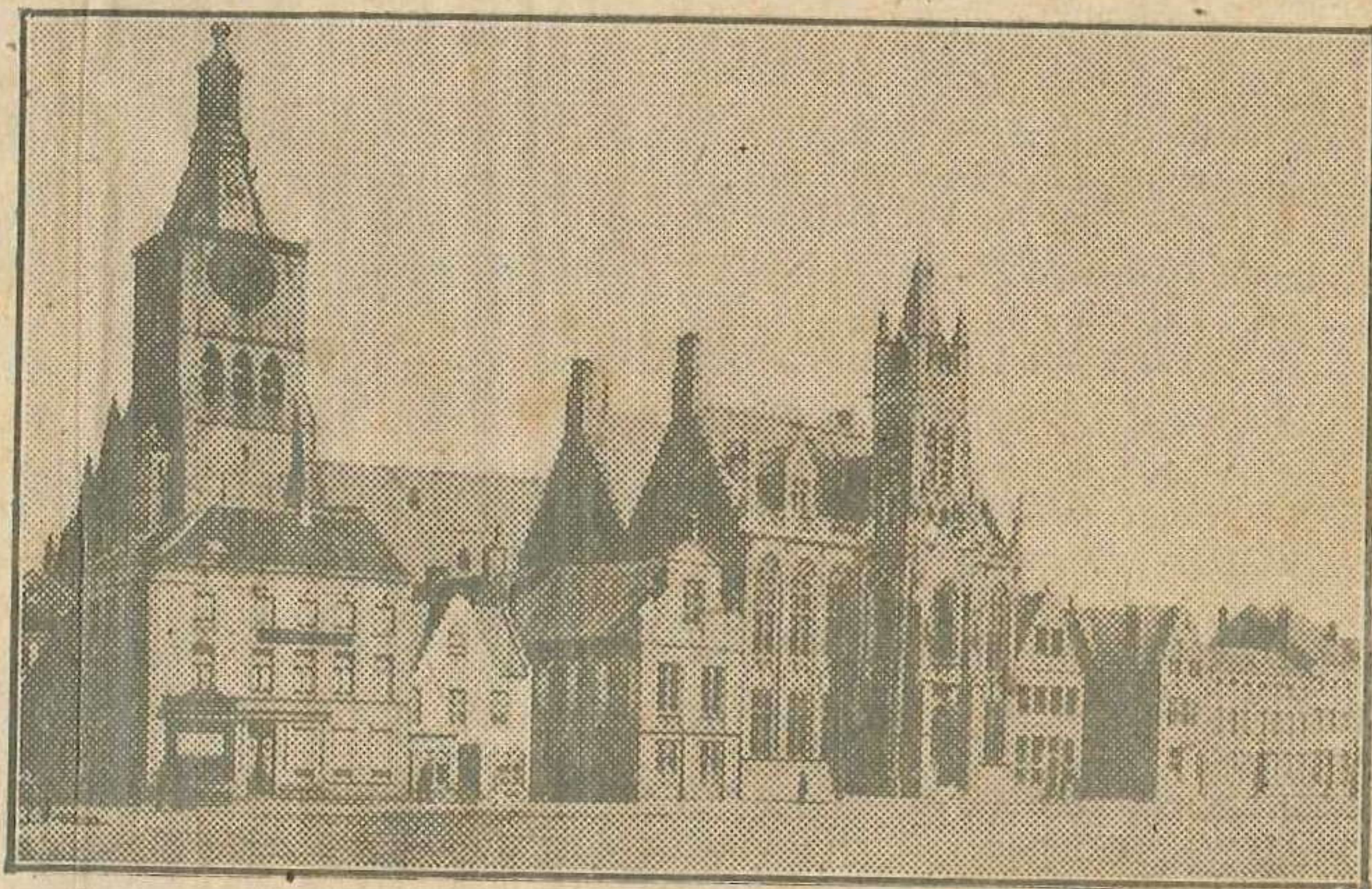
De avondschemer omhulde reeds het oude stadje Dixmuiden en nog zat Nancy Veirle bij Wantje Zoetewei op het begijnhof.

In 't klein kamertje was 't al donker: alleen uit de opening der Leuvensche stoof viel een plek klaarte op den vloer. 't Oud vrouwtje, dat hier haar laatste dagen sleet, was kouwlijk en 't had dien dag geregend en nog blies er over Veurne-Ambacht een scherpe wind.

't Oudje kende heel wat legenden en overleveringen der streek en verhaalde dat alles met overtuiging, omdat ze 't zoo vast geloofde als 't Evangelie.

Er werd geklopt en Filomene, de dienstmaagd van de familie Veirle, trad binnen.

— Jufvrouw Nancy, zei ze in haar zangerig Vlaamsch, uw moeder zou gaarne willen, dat ge naar huis kwam. Er is bezoek.

De Groote Markt van Dixmuiden

Nancy Veirle, de dochter van den deftigen rentenier en oudheidkenner, kwam dikwijls op bezoek bij Wantje Zoetewei, die haar baker was geweest en nog van vele Dixmuidenaars er bij. Het jonge meisje had van haar vader de liefde voor de geschiedenis en alles wat tot het verleden behoorde, en luisterde gaarne naar hetgeen Wantje vertelde.

— Wie? vroegen het meisje en Wantje tegelijk.

— Een heer... maar ik ken hem niet... Madam wil een goed souper gereed maken.

— 'k Ga seffens mee, hernam Nancy. Eerst moet Wantje dat uitvertellen van Fransiska Verhelle.

Afl. 1

PRIJS : 30 CENTIEMEN

Afl. 1

— Waar was ik ook? vroeg de oude begijnhofjuffer.

— Nog maar aan 't begin.

— Ha, ja... ik zei u, dat ze in den ouden tijd anders met de slechte menschen en tooveressen leefden, dan nu. Fransiska Verhelle was een boerendeerne van de kanten van St-Jacobs-Kapelle. Ze bracht haar koperen stooopen melk hier naar de stad. Maar op een keer kwam een kwade ziekte in al de huizen, waar Fransiska heur melk bestelde en 't duurde niet lang of de menschen be-
weerden, dat zij er de oorzaak van was. 't Gerecht deed een onderzoek en er waren getuigen, die verklaarden, dat de boerenmeid een ontmoeting met den duivel had gehad in een schuur van Sint-Jacobs-Kapelle. Ze was daar Lucifers lief geweest, en wat later mocht ze ergens in de duinen van Nieuwpoort op de duivels- en heksenfeesten komen. Fransiska zat nevens Lucifer en droeg een fluweelen mantel, en gouden handschoenen en op 't hoofd een kroone met een diamant. Ze had van den duivel dukaten gekregen zonder kruis, en bollen van solfer, die ze in heur melk deed om alzoo de menschen te beheksen. Want hoe meer ze er onverwacht en rap deed sterven, hoe meer keure Lucifer had om zieltjes vast te snakken. Fransiska Verhelle had een verbond met hem gesloten. Maar 't gerecht liet haar aanhouden en de beul moest haar lijf onderzoeken en op heur buik vond hij 't merkteeken van den duivel, een zwarte vlek

Haar schuld was bewezen en voor straf werd het meisje aan de galge gehangen. Dat is gebeurd juist buiten de stad, waar 't vaartje van Handzame in den IJzer valt. (1) Zoo handelde men in den ouden tijd, besloot Nantje Zoetewei, en de menschen hadden toen wat meer eerbied voor de overheid dan nu. En omdat er tegenwoordig geen goede zeden schier meer zijn, is die geweldige oorlog gekomen.

— 'k Peinsde, dat het oorlog was, omdat de Duitschers in ons land gevallen zijn, merkte Filomene, 't dienstmeisje, schalks op.

— Ja, gij zijt ook een van die licht-
hoofden, die alle kermissen afloopen.

— Dat is nu voerbi. De menschen peinzen aan geen kermessen meer. De laatste was die van Dixmuiden zelf in Juli. De jongens met wie ik toen gedanst heb, zijn allen in het leger, hernam Filomene.

— Gedanst! En zonder schaamte zegt ge dat! 't Jong volk danste de slechtheid uit den grond.

— Kom, kom... we gaan rap voort, viel nu Nancy in, het zwakke punt van Wantje Zoetewei kennend.

Als de begijnhofjuffer over de verdorven wereld en de oorzaak van den oorlog begon, dan kwam er vooreerst geen eind aan.

— En ik lees nog een beetje aan mijn paternoster, dat die Duitschmans niet naar Dixmuiden komen, hernam Wantje. Ik heb dezen voornoen eens met de vluchtelingen uit 't klooster geklapt...

— Die van Aarschot, Leuven en Mechelen?

— Ja. 't Is toch wreed, al wat daar gebeurd is!

— Ja... Maar Dixmuiden ligt ver van den oorlog, en alhier komen de Duitschers niet, verzekerde Nancy.

Ze had haar mantel aangetrokken en haar hoed opgezet. Wantje stak het lampje aan en 't schijnsel viel op het knap, bevallig gelaat der dochter van mijnheer Veirle.

Men wenschte elkaar een «goên avond» en «slaap wel», en beide meisjes trokken van het pleintje, waaromheen de kapel en huizekens van 't begijnhof geschaard waren en waarbinnen de begijnen, oude jongedochters en eenige uitbesteede vrouwtjes rustig leefden, als in een stil dorpje van het al even stille stadje.

De poort viel achter Nancy en Filomene dicht.

— Koud weer, zei de eerste...

— Ja, Jufvrouw... De herfst is goed ingezet. 't Is ook al Oktober geworden. 't Is dezelfde heer van dezen Zomer, die bij u is, maar ik wilde dat niet zeggen, omdat Wantje toch zoo eindelijk nieuwsgierig is.

— Mijnheer Bonte? vroeg Nancy blij verrast...

— Ik ken zijn naam niet... 't Is die

(1) De geschiedenis van Fransiska Verhelle is waar gebeurd (16^e eeuw) en stond opgeteekend in de boeken der Vierschare van Dixmuiden.

een beetje mankt...

— Ja, ja, mijnheer Bonte! Dat is heel onverwacht.

En Nancy zag voor zich den jongen dichter en schrijver, met het knap zacht gelaat... en die schoone, droomerige oogen. En ze hoorde weer die welluidende, steeds zoo boeiende stem. Ze had dikwijls aan hem gedacht na zijn bezoek in Juli, toen hij haar vader had leeren kennen op een vergadering van oudheid-minners te Brugge. 't Is waar, hij hinkte wat... heel weinig toch... en men vergat dat gebrek geheel, als men hem hoorde spreken...

— Eigenlijk is het slecht dat ik zoo verheugd ben over zijn komst, dacht Nancy. Ik heb Raoul mijn woord gegeven, daar hij naar 't leger ging. En wie weet waar hij nu strijdt, terwijl ik meer aan een ander peins dan aan hem.

De straten van Dixmuiden lagen daar al verlaten, glinsterend van de natte, en de wind slierde langs de oude, verweerde gevels, velen met hun trapjes wat voorover gebogen als onder den last van hun jaren. De menschen hielden zich binnenshuis of de mannen redeneerden in de herbergen als « Den Appel », « De Papegaai », « Den Breeden Steiger », « 't Gouden Mandeké » of andere, over den oorlog, waarvan ze in de bladen lazen.

Met luide stap kwam een patrouille aan.

— Uit den weg, de garde-civiek is daar, zei Filomene spottend. Zoo lang die te Dixmuiden blijft, moeten we voor de Duitschers niet benauwd zijn, jufvrouw!

Het stadje bezat natuurlijk ook zijn burgerwacht, en de meest bekende daad van dit korps was de aanhouding van den veldwachter van Oostkerke aan de Hooge Brug. Eigenlijk had men den vreedzamen schâbeletter alleen den toegang tot de zoo wel bewaakte veste geweigerd, omdat hij geen papieren had, en hij mocht duizendmaal de sjampetter van Oostkerke zijn, deugdelijke papieren moesten er nu getoond worden met portret en hoe meer stempels, hoe beter.

De mannen marcheerden voorbij. Een sergeant keek de beide meisjes wantrouwend in 't gezicht... spionnen ver-

momden zich immers op allerlei listige wijze. Maar de sergeant sloeg militair aan en zei heel vriendelijk:

— Goën avond, jufvrouw Veirle!

Hij keek zelfs nog eens om, als had hij liever het bevallig dametje begeleid dan zijn dappere schare, die weer de rust van een nacht ging offeren voor 't Vaderland.

Nancy kwam op de Markt. Achter 't fijne stadhuis en eenige gevels rees de zware gestalte der Sint-Nikolaaskerk. Hier en daar viel door een reet of een deurraampje een streep klaarte. Het uitgestrekte plein lag overigens verlaten.

De meisjes waren aan het groote deftige huis van mijnheer Veirle. De zware bel klingelde en Nancy's moeder kwam zelf open doen.

— Waar blijft ge toch? vroeg ze vriendelijk verwijtend. Altijd maar luisteren naar die babbellutte Wantje Zoetewei!

— Had ik geweten dat er bezoek was, ik zou al veel eer naar huis gekomen zijn.

— Ja, gij moet me wat helpen bij 't souper. Maar ga eerst goeden dag zeggen.

Wat blozend trad Nancy de kamer binnen.

De gast zat aan den wijden ouderwetschen haard, waarin een vroolijk houtvuur knetterde. 't Gansche vertrek met zijn zware zolderingbalken en de met goudleer behangen muren, met zijn meubelen uit een andere eeuw, bewees reeds, dat men bij een minnaar van oudheden was.

— Mijn dochter, zei de heer Veirle, die er een goedige, verstandige man uitzag...

— Dag mijnheer Bonte, groette het meisje.

— Juffer Nancy...

En na de begroeting zei de bezoeker:

— Uw vader biedt mij gastvrijheid aan en ik ben zoo onbescheiden die gaarne in dit schoone, goede huis te genieten...

't Trof Nancy weer, welke prachtige oogen Walter Bonte had... Ze sloeg de hare voor de zijne neer en zei zacht:

— Gastvrijheid is een echt Vlaamsche deugd, en bij vader zijn vrienden thuis zooals er daar in de schouw gebeiteld staat... Ge zult mij een oogenblik ver-

ontschuldigen, mijnheer Bonte.

— Toch geen werk voor mij?

— O neen!

— Anders zou ik wroeging hebben over mijn indringen hier.

— Vrienden zijn nooit indringers, en ik help moeder elken avond een handje.

Weldra werd 't avondmaal opgediend en aan tafel werd er gezellig gekout.

— Komt u te Dixmuiden den vrede zoeken? vroeg Nancy aan den gast. 't Is eigenlijk een schande, als men aan 't lijden van andere streken denkt, maar wij zouden hier bijna vergeten, dat 't oorlog is, sedert de post zoo slecht gaat en de dagbladen heel onregelmatig toekomen.

— Hier vrede zoeken? Wat rust, ja, jufvrouw, antwoordde Walter Bonte. Ge weet dat ik een gebrek heb. Dat verhindert me naar 't leger te gaan zooals eigenlijk mijn wensch is. Ik ben sedert 4 Augustus oorlogs-korespondent voor een Engelsch dagblad en men zendt mij naar deze gewesten om wat uit te rusten, maar ook omdat men er groote gebeurtenissen verwacht.

— Hier! riep het meisje verbaasd.

— Al even ongeloovig als uw vader, toen ik het hem vertelde.

— Verwacht gij dan oorlog te Dixmuiden?

— Ik hoop voor het lieve stadje en voor 't gansche merkwaardige Veurne-Ambacht, dat Dixmuiden zelf niet het middelpunt van gevechten zal worden. 't Zou ook Duinkerke, Winoxbergen, Bourbourg kunnen zijn, zelfs zuidelijker nog, waar de botsing zal plaats hebben... maar 't moet ergens tusschen Atrecht of Rijsel en de zee geschieden. De beide reusachtige legers houden nu eigenlijk een wedloop naar de kust.

— De legers der bondgenooten? vroeg mevrouw Veirle.

— Ja. Onze troepen zijn nog te Antwerpen, dat echter te zieltoegen ligt.

— Antwerpen! riep de heer des huizes ongeloovig... En men schreef dat die veste onneembaar was?

— Ja, men heeft zooveel geschreven, dat geheel anders uitkwam.

— En er zijn pas Engelschen Antwerpen ter hulp gesneld.

— Een paar duizend man, die de stad niet meer kunnen redden. Wat 't lot van ons legertje zal zijn, weet ik natuurlijk

niet. Ik vrees, dat het ingesloten wordt en zich dan overgeven moet!

— Maar gij ziet den toestand zoo vreeselijk zwart in, mijnheer Bonte! zei Nancy.

— Ill wou, dat hij helderder was. We staan tegen een zeer machtigen vijand. Hij is onderschat geworden.

— Dus gij blijft eenigen tijd in de streek?

— Ja, in afwachting der komende dingen.

Dit antwoord verblijdde Nancy, die echter dadelijk weer wat wroeging gevoelde, als ze aan Raoul dacht welke zoo moedig vertrokken was, zoo ernstig tot haar gesproken had, als begreep hij bij dat afscheid, dat de dood tusschen hem en zijn geliefde komen kon... en die nu misschien door den vijand gevangen genomen zou worden.

— Zoolang ge Dixmuiden als hoofdkwartier neemt, is dit huis het uwe, sprak de heer Veirle.

— O, neen, dien last durf ik u niet aandoen! Laat mij morgen naar een hotel gaan. Ik mag van uw goedheid geen misbruik maken, antwoordde de bezoeker.

Maar de rentenier wees hem op de spreuk aan de schouw en hernam:

— Dat is gemeend! En er is ook een beetje egoïsme in 't spel. Een oorlogskorespondent mogen logeeren, nu de bladen zoo schaarsch zijn, is werkelijk geen klein buitenkansje.

— Ik zou het zeer onvriendelijk vinden, als gij van 't onzent naar een hotel moest gaan, voegde mevrouw Veirle er bij.

— Wij zouden geneigd zijn te denken, dat wij u niet goed ontvangen hadden, zei de dochter.

— Waar 't aanbod zoo hartelijk van drie zijden, van 't gansche gezin komt, geef ik mij gewillig en zeer gaarne over, verzekerde Walter Bonte.

— We spreken er al niet meer over, hernam de gastheer. Maar acht gij het waarlijk mogelijk, dat er hier in onze IJzerstreek gevochten wordt?

— Denk aan de geschiedenis! Gij kent ze beter dan ik, antwoordde de bezoeker.

— O, ja... Dixmuiden, Nieuwpoort, Loo, Ieperen, Duinkerke, Calais... 't is één kroniek van belegeringen, bestor-

mingen, veldslagen en al de ellende daaraan verbonden!

— En de geschiedenis keert tot dezelfde plaatsen terug. Zie maar naar de feiten van dezen oorlog: Luik, Namen, Antwerpen, Givet, Longwy, Montdidier, Verdun, Soissons, Guise, Reims, Saint-Quentin, Atrecht. 't Zijn allemaal namen uit de historie.

— Als 't verleden ook hier heden moet worden en dan nog door een modernen oorlog, waarin 42 centimeter geschut een rol speelt, wee dan ons en onze streek. Voor zoover ik weet, is de eerste ellende hier gekomen door de Noormannen die onze zeehaven binnenvoeren. Veel menschen onzer stad gelooven me niet, als ik hun vertel, dat Dixmuiden eens aan den oever der zee of tenminste van een zeegolf lag... Dat Willem van Normandië in 1227 een keure schonk aan de burgers van Sint-Omaars, waarin hij bepaalde, dat de kooplieden dier stad de havens van Grevelingen en Dixmuiden vrij mochten binnenvaren, kunt ge hun niet aan 't verstand brengen. De IJzer is nu een kleine rivier, maar zijn mond vormde eens een diepe inham der zee, die tot aan Loo reikte, zooals bij Brugge, het Zwin tot ver in 't land drong. Maar ja, stel u dat voor, als ge nu langs ons Krekeltje of 't IJzertje wandelt, en een binnenscheepje ziet lossen of laden! Maar de zee week terug en liet groote moerasige vlakten achter de schorren.

Er werden abdijen gesticht in 870 te Veurne, in 1050 te Loo, in 1019 te Stavere en in 1107 die der Duinen te Coxyde, de belangrijkste. Als ge nu aan den Hoogen Blekker staat, bij het Idesbaldus kappelletje, zoudt ge 't niet gelooven dat er eens een abdij verrees, waar in 1150 maar 30, doch in 1250 wel 1200 broeders woonden. En die abdijen werden groot en machtig, omdat de broeders die schorren ontgonnen en er vruchtbaar bouwland van vormden. Ze wierpen hoge dijken op om de wateren te breidelen, zooals die van Oostduinkerke langs Wulpen, Boitshoucke, Avekapelle, Zoetenaie, Eggewaartskapelle, Lampernisse, Oude-Kapelle, Nieuwe-Kapelle, Knokke. En alzoo verrezen onze vruchtbare polders, maar werd Dixmuiden een landstedeke.

— Maar, man, dat weet mijnheer

Bonte toch al! merkte mevrouw Veirle op.

Ze wist, dat als haar echtgenoot over 't verleden begon, hij als met zich zelf sprak of luidop dacht, zich niet meer afvragend of zijn gezelschap wel naar hem luisterde.

— Ik hoor mijnheer Veirle gaarne over dat verleden spreken, zei Walter Bonte. En de tegenwoordige tijd geeft aanleiding tot allerlei vergelijkingen.

— Juist, stemde de rentenier toe. Ik herinnerde aan de eerste oorlogsellende. Welnu, vriend Bonte, nu ge oorlogs-korrespondent zijt, en zeker over ons gewest zult moeten schrijven, zullen eenige geschiedkundige bijzonderheden uw lezers wel belang inboezemen.

— O, heel zeker!

— Morgen zal ik eens 't een en ander opmaken.

— O, als ge dat wilt doen! Gij zult er mij een grooten dienst mee bewijzen.

— Maar hebben de menschen niet genoeg aan 't heden? vroeg de vrouw des huizes.

— Men is gaarne vertrouwd met de streek, waar de oorlog woedt en geen beter middel daartoe dan de geschiedenis op te slaan, hernam de bezoeker.

— Welnu, morgen houden we ons daarmee bezig! beloofde de heer Veirle. Dat zal mijn gedachten wat verstrooien. 't Is een vreeselijk vooruitzicht hier misschien oorlog te krijgen...! Als ge die vluchtelingen van Aarschot en Leuven hoort vertellen op welke wijze de verwenschte Duitschers den krijg voeren, dan rilt en beeft gel...

— Ja, 't is daar verschrikkelijk toegegaan, bevestigde Bonte. Branden, moorden, plunderen! 't Is onbegrijpelijk!

— Maar overdrijven ze niet? vroeg mevrouw Veirle... 't Is niet te gelooven.

— En 't is toch de waarheid... ik ben er getuige van geweest, zei eensklaps de oorlogscorrespondent.

Nancy zag hoe een droevige trek zijn knap gelaat overschaduwde.

— Is 't waar! riep de heer Veirle verast uit. Waart gij te Leuven?

— Te Aarschot eerst... te Leuven dan! 't Was ontzettend... Ik had het eerst voor u willen verzwijgen... maar waartoe? 't Is beter dat men 't weet... en ook acht ik het onrechtvaardig tegenover al

die onschuldige martelaars, om nu maar de oogen te willen sluiten voor hetgeen toch geschiedenis is! Ik was den 18en Augustus te Aarschot aangekomen... In de buurt hadden immers schermutselingen plaats, daar ons leger van de Gethe naar Antwerpen terugtrok, wijkend voor de overmacht... Von Klück's grauwe stroom moest immers dwars door België naar Frankrijk... naar Parijs... In den vroegen morgen van den 19en Augustus werd ik gewekt door gewerschoten... Het 9de linieregiment, dat naar den Demer gestuurd was om den aftocht onzer troepen te dekken, was in gevecht geraakt met de eerste oprukkende Duitschers! Vooral de 4de compagnie van het 1e bataljon onder kommandant Gilson moest den schok opvangen. De vijand naderde van Herselt en er werd even buiten Aarschot bloedig gevochten. Gilson hield stand zoo lang het noodig was... een strijd van één tegen tien, tegen twintig of dertig weldra. Eindelijk kon hij met zijn overlevenden wijken... Hij was zelf gewond. Dan stormden de Duitschers als razenden het stadje binnen, schietend in de ramen en huizen in brand stekend... Ze schoten ook onmiddellijk eenige weerlooze burgers neer, mishandelden paters uit 't Damiaangesticht, een ambulance, mishandelden ook gewonde soldaten. Ik bevond me in een huis op de Markt. Overdag bleef het verder rustig... maar tegen den avond speelde zich eensklaps een gruwelijk drama af... Maar mischien hoort ge 't liever niet?

— Vertel verder! drong de heer Veirle aan. Wij weten hier niets van den oorlog... neen niets... we zitten eigenlijk egoïstisch in ons rustig stedeke, en 't zijn toch landgenooten, met wie de Duitschers zoo geleefd hebben.

— Welnu, hernam de heer Bonte, op de Markt woonde de burgemeester, de heer Tielemans. Zijn zoon was 's morgens door dat woest schieten in de huizen reeds aan het been gewond. Al dagen te voren had de burgemeester de wapens ingevraagd en de burgers tot kalmte aangemaand. In zijn huis nam kolonel Stenger, bevelhebber der 8^e infanteriebrigade — ge hoort dat ik alles goed onderzocht heb — zijn intrek, samen met twee adjudanten. De heer Tie-

lemans had op het stadhuis reeds allerlei scheldwoorden moeten hooren — schweinhund is altijd een hunner beste — en daarna eischte men van hem veel rekwisitie's. Hieraan werd voldaan. Intusschen stroomden altijd maar door nieuwe troepen binnen. De markt was vol van soldaten, wagens en paarden. Militairen drongen de winkels binnen en plunderden. Vooral op drank waren ze belust en zoo werd het drama voorbereid.

Om vijf uur was de burgemeester thuis gekomen en zei hij tot zijn vrouw. «Tot nu toe gaat het goed, maar ik ben toch ongerust». Hij deelde sigaren aan de schildwachten voor zijn woning uit. Dat heb ik door 't bovenraam van mijn kwartier gezien.. Eensklaps klonken schoten en in een oogwenk hoorde ik van alle kanten vuren. Daar hadt ge 't. Er ontstond een vreeselijke verwarring. Paarden steigerden en wagens reden op elkaar in. Duitschers liepen schietend weg, de een roepend, dat de Belgen terugkeerden, een ander, dat de Franschen kwamen, tot men weldra de burgers van opstand beschuldigde en als razenden in de huizen drong en de bewoners naar buiten joeg en sloeg en stampte. En ik herinner u, dat veel soldaten dronken waren.

Een officier haalde den burgemeester, die met zijn gezin in den kelder gevlucht was, naar boven en zei, dat hij verantwoordelijk was. Even later kwam hij ook den zoon gevangen nemen. Wat was er gebeurd? De bevelhebber Stenger, die bij het begin van de fusillade op zijn balkon stond, was door een kogel doodelijk getroffen... en nu betichtte men den zoon hem vermoord te hebben!

— Maar hoe is 't mogelijk! riep de heer Veirle uit.

— En toch hielden ze dat vol! Een knaap van vijftien jaar, een braaf kind en zelfs nog gewond. De moeder zag hoe hij weggeleid en nog mishandeld werd.

Mevrouw Tielemans en haar dochter moesten dan het lijk van Stenger gaan aanschouwen en werden tenslotte ook naar de Markt gedreven, waar al veel volk bijeen was. Soldaten plunderden intusschen het huis en kwamen met de

armen vol wijn naar buiten. Bij al die woeste tooneelen, het gejammer en geweën der vrouwen en het gehuil en getier der soldaten, behoorde ook een vuur en dus staken de ellendelingen huizen in brand.

— En waart gij nog met rust gelaten? vroeg de rentenier.

— Ik was ook naar buiten gejaagd en stond onder 't volk op het plein... Luister maar verder! Ik zag de dame van den burgemeester en haar dochter afkomen.

Mevrouw Tielemans had een hoed en mantel willen nemen, maar alles was reeds gestolen. Zij ging met haar dochter dus blootshoofds heen en trof op het plein al de menschen der buurt aan. Allen jammerden en weenden. Een meisje viel in bezwijming, haar vader en twee broers waren neergeschoten, en zij zelve was van het sterfbed van haar moeder weggesleurd. Negen uur later heeft ze haar moeder teruggevonden... dood.

— Vreeselijk! riep Nancy uit.

— Alles wat ik u vertel, is waarheid. Al de huizen der rechterzijde stonden in lichtelaaie. De Duitschers wierpen uit andere woningen beddegoed en dekens naar beneden, en voorwerpen van waarde hielden ze als eigen buit. In den brandgloed zag ik woeste soldaten dronken rond waggelen, hoorde hen zingen en tieren... maar om mij heen weenden vrouwen en schreiden kinderen! De vlammen sloegen uit deuren en ramen, verhieven zich boven de daken en de hitte walmde over het plein. We hoorden dat een vrouw, zekere madam Wygaerts, in de vlammen was omgekomen.

— Gruwelijk! kreet Nancy's moeder.

— Ja, 't was afschuwelijk... 't was een roode nacht die begon. Als razende duivels sprongen de Duitschers in den rossen schijn. Nooit, nooit... zal ik dit tooneel vergeten! Een der officieren genoot bovenal, 't was een zekere Karge, ritmeester der gendarmerie. Hij grijnsde nog meer, toen hij een groep gevangenen mocht meeleden... 't waren rond de twee honderd mannen... en jongelingen... Omdat ik hinkte... ik overdreef mijn gebrek zwaar, werd ik vrijgelaten, nadat ik een eind had moeten meegaan.

— Dus ge waart eerst bij hen! vroeg

Veirle ontsteld.

— Alle mannen bijna... Aan den Leuvenschen Steenweg mocht ik dus vertrekken... Van een afstand bleef ik zien. Ook hier brandden eenige huizen. Karge monsterde nog eens de veroordeelden. Hij zond drie gebrekkigen heen. Dan stelde hij zijn gendarmen op, en gelastte aan de burgers in groepjes van drie vooruit te komen, elkaar de hand gevend... Hij bleef onbewogen door het geweën en gekerm...

De eerste drie traden naar voren... De eerwaarde heer Carette was er bij... Ze kwamen voor de gendarmen... Schoten knalden en drie lichamen rolden neer.

En ook de anderen werden opgejaagd, de revolvers gingen af, de kogels suidden... en zoo werden 78 onschuldige inwoners van Aarschot omgebracht. Daar lag een bloedige stapel lijken.

Op de Markt stond een tweede groep veroordeelden en bij hen was de burgemeester met zijn zoon en broer... De ongelukkigen waren gebonden, sommigen met koperdraad, dat in den pols sneed, zoodat het bloed uit de wonde zijpelde. Zij ook moesten naar den Leuvenschen Steenweg. Van een coggetuige hoorde ik hun marteling. Den ganschen nacht moesten de ongelukkigen op een aardappelveld liggen.

Dicht bij stond een hoeve. Daar bevonden zich hogere officieren, die nu over het lot der gevangenen beraadslaagden.

Burgemeester Tielemans vernam dit en vroeg aan een officier, die op het oogenblik van den aanval in zijn woning vertoefde, bij zijn overste te getuigen, dat uit het burgemeestershuis niet geschoten was geworden.

De officier toonde zich gewillig en vertrok...

Maar hij keerde niet weer. Een ander kwam en hij meldde, dat de burgemeester, diens broer en zoon moesten sterven.

Nu zou het dus bittere ernst worden. Men had nog gehoopt dat alles schrik-aanjaging zou geweest zijn...

Maar neen, de Duitschers eischten nog meer bloed.

Het drama van Aarschot was nog niet geëindigd.

Daar stond een der inwoners recht.

Hij heette Claes van Nuffel. De burger sprak den officier aan... Verheven was zijn taal.

— Ik bied mijn leven voor dat van den burgemeester, zei hij. Laat den burgemeester met zijn familieleden leven. Zij zijn te Aarschot zoo noodig voor het heil der bevolking.

Claes van Nuffel was in vreedestijd een politiek tegenstander van den heer Tielemans geweest. Kon men op roerender en oprechter wijze den godsvrede betrachten, dan hij het hier deed?

Maar de officier grijnsde.

— Neen, riep hij, we moeten den burgemeester hebben.

De heer Tielemans stond nu op.

— Goed, zei hij, neem mijn leven maar spaar dat van mijn medeburgers. Zij zijn geheel onschuldig.

De officier luisterde niet naar hem. De edele pleitrede van den magistraat liet hem geheel onbewogen.

— Laat mijn zoon leven, opdat hij zijn moeder kunne troosten, hernam de arme vader. Hij is nog een kind.

— Wij moeten den burgemeester, zijn zoon en broer hebben, zoo klonk het wreed en onbarmhartig.

De Duitscher gaf bevelen. Soldaten kwamen nader. Zij zouden den moord voltrekken.

Wat ging er in het hart van den heer Tielemans om? Ginds tusschen vlammen en rook rees de hooge toren boven het stedeke, dat de burgemeester met zooveel trouw en toewijding bestuurd had en waar zijn vrouw en dochter treurden...

En hier stonden zijn zoon en broeder op en kwamen naar hem toe om te sterven...

Pleiten, smeeken, onschuld betuigen, het bleef alles te vergeefs.

De heer Tielemans berustte in zijn lot. Hij dankte den heer Claes van Nuffel en zag liefdevol zijn kind aan.

De drie martelaars namen afscheid en knielden neer. Zes soldaten stelden zich op. De veroordeelden staarden naar den hemel, de officier verhief zijn degen en de schoten knalden.

De anderen moesten dan in rijen van drie gaan staan... en zich nummeren... 't Was als een afschuwelijke loterij! Wie nummer drie kreeg moest achter de lijken gaan staan...

De telling was afgelopen... de loterij voor den dood geëindigd.

Daar had nog een diep roerende worsteling plaats.

Twee gebroeders hadden naast elkaar gestaan, Gaston en Omer Nijs. Gaston had nummer twee en Omer nummer drie.

— Mag ik mijn broer vervangen? vroeg de vrijgestelde aan den officier.

— Nein! klonk het brutaal en ongevoelig.

— Voor u is het toch gelijk, wie gedood wordt. Voor mijn moeder, een arme weduwe, is mijn broeder, die zijn studiën al geëindigd heeft, nuttiger dan ik. Spaar zijn leven en neem het mijne.

— Nummer drie uit den rang! beval de overste, die voor niets edels meer vatbaar was.

Hoe groot deze liefde, hoe klein dit machtsmisbruik! Hoe hoog het martelaarschap, hoe afschuwelijk dit plegen van onrecht! Gaston en Omer omhelsden elkaar en de laatste ging tot de veroordeelden.

— Wat beesten! riep de heer Veirle verontwaardigd uit.

Moeder en dochter hadden de tranen in de oogen...

— Zoo stonden er weer dertig slachtoffers, vervolgde Walter Bonte. Ze kermden en weenden, maar de officier ging met eenige mannen langs hen heen, schoten knalden, doodskreten klonken en weer vielen lijken op elkaar. De overlevenden moesten de dooden begraven. Twee kuilen dus, een van 78... en een van 30 vermoorden. Ik heb ze gezien. Ook elders in 't stadje waren slachtoffers gevallen. Ik was naar Aarschot teruggekeerd en trachtte me weg te maken, maar ik werd opnieuw aangehouden en met veel mannen, vrouwen en kinderen in de kerk opgesloten...

— In de kerk! herhaalde Nancy..

— Een groote, schoone kerk, die mij door haar prachtig hoogzaal aan D'xmuiden en u allen herinnerde... De Duitschers hadden eerst nog getracht het gebouw in brand te steken, maar dit schijnt niet gelukt te zijn. Wel hadden ze beelden verbrijzeld en andere schennis gepleegd aan de altaren en natuurlijk ook de offerblokken geliedigd.

De stoelen lagen op een hoop en stroo werd op den vloer gespreid tot slaap-

plaats voor de opgeslotenen.

Oude menschen lagen er te klagen en te hoesten, weduwen te weenen, kinderen te schreien.

Was dat nu oorlog?

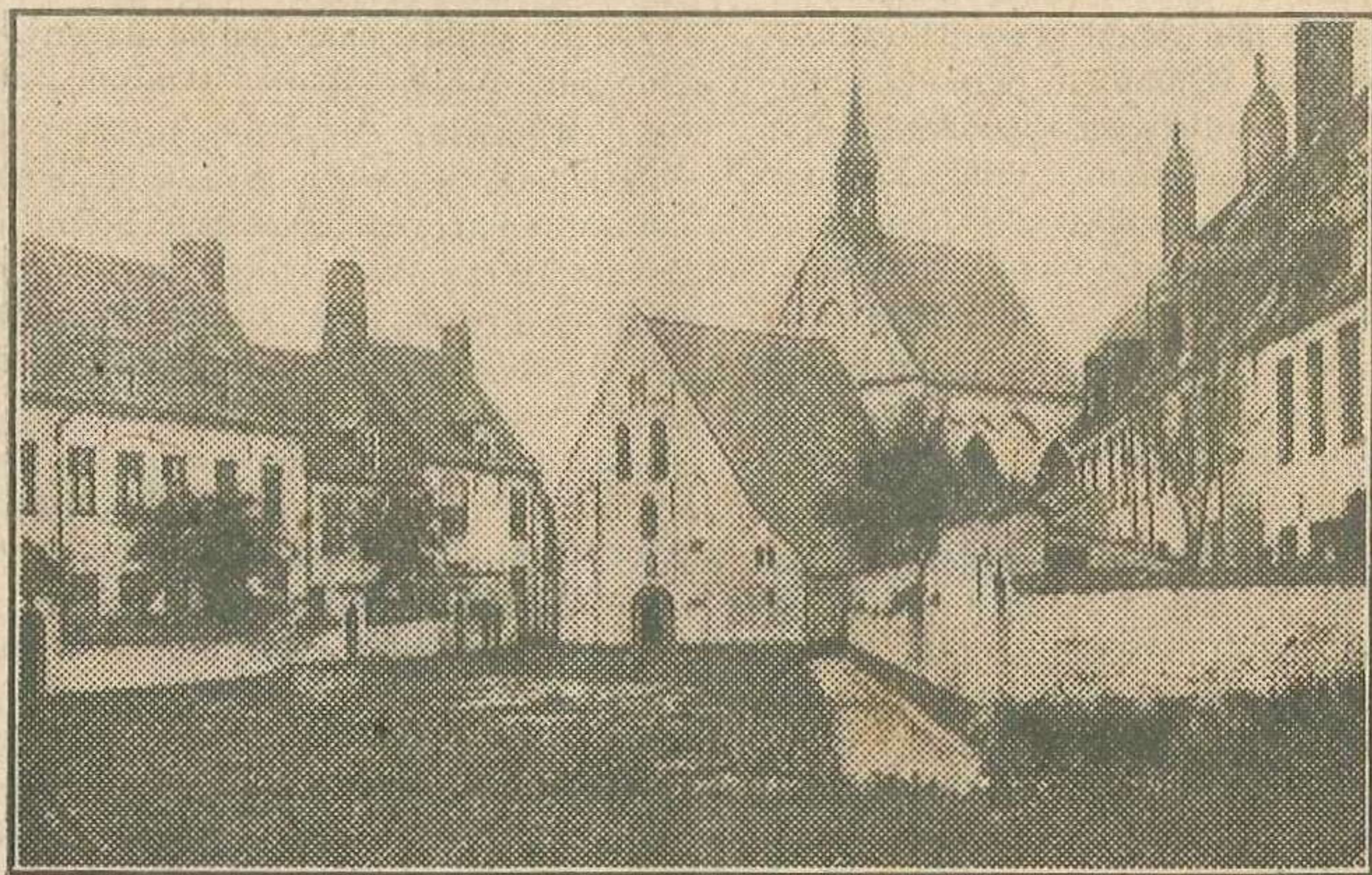
En de soldaten spotten en lachten, hielden vuile praat. Toch waren er ook anderen, die de kinderen steelsgewijs lekkernijen toestaken en gaarne al dit lijden hadden doen ophouden. Het voedsel bestond uit zwart brood en water.

Traag kropen de uren voorbij... De nacht was nog treuriger... Men hoorde snurken, kreunen, zuchten, snikken, ijlen... Dan brak weer een lange, triestige dag aan. 's Avonds werd er eensklaps van buiten in de kerk geschoten. De kogels floten boven ons. De menschen wierpen zich schreeuwend en gillend ten gronde, de kogels sloegen in den

schers hadden een prijs op haar gevangenneming gesteld. Wij vernamen dat ook Leuven in brand was gestoken. We hadden nu al een viertal dagen in de kerk gezeten, toen we naar buiten moesten komen. De Duitschers voerden ons naar Leuven. Een ellendige tocht! Moeders sleurden vermoeide kinderen mee.

Eindelijk mochten grijsaards en zieken op karren plaats nemen en wij moesten die voorttrekken. Al van versnoven we den brandwalm van Leuven op. Men bracht ons naar de Statieplaats.

Eensklaps begonnen soldaten, die aan het station stonden, te vuren. Verscheidenen uit de groep werden gewond. De orde was verbroken en we vluchtten door het puin heen. Maar de soldaten dreven de weerloozen weer samen. Ve-

Het Begijnhof van Dixmuiden

muur. Er werd gelukkig niemand getroffen, maar de angst steeg nog.

In een kasteeltje er rechtover waren soldaten aan 't spelen en 't zingen. Nu en dan werden meisjes uit de kerk gehaald, om die ellendelingen te vermaken. En weerstand baatte niet... En in de stad zelf werd er intusschen maar gebrand en geplunderd. Op wagens zelfs voerde men den buit weg.

— Was de burgemeestersvrouw ook in de kerk? vroeg Nancy.

— Neen, die is nog kunnen vluchten. Ik heb gehoord dat zij nu in Holland is... Gelukkig voor haar, want de Duit-

len lieten zich vallen om eenigszins beschermd te zijn door de fluitende kogels. Eindelijk bedaarde 't geweld. Leuven bood een ontzettend schouwspel, maar voor ons was het niet vreemd meer. Men leidde ons naar de artilleriekazerne en sloot ons in den stal op. De vermoeiden lieten zich neervallen, smakkend naar rust en velen lagen op den mest.

Ik kon ontsnappen... 'k had te Leuven een vriend. Hij woonde in een gespaard gedeelte... 'k Trof hem thuis, maar ziek van angst. Leuven was ook als een hel. Den 25en hadden de Belgen

met de Duitschers aan de vaart gevochten... en 's avonds sloegen soldaten in dolle vlucht naar de stad terug. Andere militairen schoten op hen... en toen men de vergissing bemerkte, zei men eenvoudig, dat de burgers opstand gepleegd hadden. En ook hier oefenden de Duitschers een zogenaamde wraakpleging uit. Een ontzettend geweervuur barstte los en op verscheidene plaatsen werd brand gesticht. Men schoot naar de vluchtende burgers of belette hen uit de vlammende huizen te komen... Men vond later in menigen kelder verkoolde lijken... Heel erg ging het aldus toe op de Volksplaats en het Stationsplein en de Tiensche Vest... O ja... men zou wenschen om de eer der menschheid, dat de verhalen overdreven waren. Helaas... ze zijn maar al te waar. Men heeft te Leuven burgers gedwongen plat op den grond te gaan liggen en hen dan met schoten in den nek, bajonetsteken en kolfslagen afgemaakt... Men heeft mannen, die met hun vrouw en kleine kinderen wilden vluchten, in 't bijzijn van dit gezin door een schot neergeveld.

Officieren hoorden uit kelders de angstkreten van wanhopigen en ze grijsden, tot de stemmen in den rook versmachtten.

Men heeft levend verbranden in een houding gevonden welke bewees, dat de martelaars in de laatste uren door omhelzingen moed bij elkaar zochten! Burgers verstopten zich angstig onder de gewelven der Dijle, ja, zelfs tot in een openliggenden grafkelder op 't kerkhof! Men heeft vrouwen en meisjes op de schandelijkste wijze mishandeld. En karavanen van weerloozen moesten met de soldaten mee, uren door 't veld, werden geslagen, gestampt, gebeuld... Dan moesten ze hard loopen, weer terug keeren, blijven staan. Geweerkolven beukten op hen. Woeste soldaten spuwden hun in 't wezen.

Zoo leidde men gevangenen naar Campenhout, Tervuren, naar Tienen. Priesters werden gebonden, uitgescholden, bedreigd gefusilleerd te worden... En sommigen ondergingen ver buiten Leuven dit lot. Een talrijke groep ongelukkigen werd in beestenwagens gestept en naar Duitschland gevoerd. Neen, wat die vluchtelingen vertellen, is niet

overdreven... Leuven was een hel. 't Is ook waar dat er te Dinant 600 inwoners omgebracht zijn, en te Tamines 500. 't Is waar, dat de Duitschers hun weg door België met vuur en bloed hebben geteekend! 't Begon in 't Luikerland. Later pas zullen we de volle waarheid hooren over de drama's van de provincie's Namen en Luxemburg. Ook daar schreeuwt het onschuldig bloed om wraak! Ik kon uit Leuven ontsnappen en Brussel bereiken... Vandaar week ik naar Aalst en Gent... Ik heb de ruïnen van het platgebrande Dendermonde gezien... 'k Hoorde de drama's van Sint-Gillis en Lebeke... In de Borinage, rond Bergen, ging het al even wreed toe... in de omgeving van Charleroi evenzoo.

— Dan weten wij hier niets, zei de heer Veirle ontroerd.

— Ik snakke naar eenige dagen rust, hernam Walter Bonte. Daarom kwam ik herwaarts... te meer, daar er hier werk zal zijn voor mij. God behoeft Dixmuiden voor Duitsche bezetting... maar als zij komt, blijf niet! O, mijn harte schreide, toen ik door dit bevallig rustig West-Vlaanderen reisde. 't Ligt daar nog in al zijn vrede en schoonheid, maar ik zie den rossen oorlogschijn naderen. Arm volk! Waar de Duitscher komt, rouwt en klaagt en schreit men!

Men had lang aan tafel gezeten. En een hoog-ernstige stemming hing nu in deze kamer... Men had de huivering van den oorlog gevoeld... Neen, men wist er feitelijk niets van, hier in Veurne-Ambacht, waar men bedaard den oogst binnengehaald, het vee gemolken, de goud-gele boter gekneed had, terwijl elders gestreden, gejammerd, geweend werd... Hier zag men 't rozig morgenlicht, 't heerlijk avondgoud over velden en weiden... terwijl Oostelijker in 't land de brandgloed uren in 't ronde had gelaaid.

— Ons Dixmuiden, mompelde de gastheer voortdurend. En 't was of pijn zijn gelaat vertrok.

Bij het ter ruste gaan, drukte hij Walter Bonte de hand en zei bewogen.

— Ik dank u voor uw vreeselijk verhaal... 't Was een les voor ons... We hebben te weinig met de anderen meegevoeld... En 't is een waarschuwing. Ja, blijf in ons huis. Ik heb uw raad,

uw hulpe noodig...

't Beierde al elf uur op de oude Sint-Nikolaaskerk, toen Nancy zich te bed legde. Ze luisterde elken avond naar de klokken, want ze hield van hen, als van oude, trouwe vrienden der burgerij, der vorige en tegenwoordige geslachten. Ze kende er bij name: 't Sermoentje, de Sint-Nikolaasklok, het Achterkalf, de Onze Lieve Vrouwe. Ze was soms met vader op den stoffigen toren geweest en had door de galmgaten het wijde land overschouw tot aan Sint-Walburga van Veurne, den Tempeliers- of Duivelstoren van Nieuwpoort, tot Loo en ginder ver achter den Kemmelberg, tot de drie spitsen van Brugge in 't Noorden, en den vuurtoren van Oostende.

Op de klok van 't Achterkalf had ze gelezen: « Door den brand van deeze torre ben ik gevallen en gebroken en in 't zelve jaar hergooten, 1672 ». De Franschen hadden tijdens de revolutie den beiaard laten hangen, al haalden ze in 't ronde veel torens leeg. Wel hadden ze uit de kerk de « Aanbidding der Wijzen », van Jordaens, geroofd. Toen Napoleon eens door Dixmuiden reed en de klokken hoorde spelen, wenschte hij den deken, die hem aan zijn rijtuig begroeten kwam, om het behoud van den beiaard, geluk.

— « Ja », antwoordde de geestelijke zeer gevat « dat geluk hebben we, maar nog blijder zouden we zijn, als we ook onzen Jordaens terugkregen. Mochten wij hopen, door uwe machtige tusschenkomst, dat kunststuk weder te ontvangen. » Napoleon liet het verzoek optekenen. Eenige maanden later berichtte men uit Parijs, dat de Jordaens onvindbaar was, doch men tot vergoeding een ander stuk zond. Het was een paneel van den Franschen meester Jouvenet.

Dank aan de bemiddeling van Koning Willem I slaagde men er in 1816 toch in, de Jordaens terug te krijgen, en nu in 1914 hing zij nog altijd boven het altaar. Ook Jouvenets « Verheffing van het Kruis » had men maar behouden.

Nancy zag de kerk... en gansch het goede stadje, dat alleen 's Maandags, door zijn beroemde botermarkt, uit de gewone rust opgejaagd werd. Dan kwamen langs de wegen van Caaskerke al over de Hooge Brug, van Eessen en Woumen, van Beerst, de boeren en kooplui

in hun chaisen, tilbury's, op wagens en hondenkarren, per fiets of te voet naar de stad, en van de Woumenstraat tot aan het stadhuis, stonden de kramen en stalletjes, en schreeuwde, riep, drong, onderhandelde men. In alle winkels was er verteer, in alle herbergen heerschte levendigheid, tot na den middag de menschen weer wegtrokken en Dixmuiden opnieuw voor een week insliep. Toeristen kwamen het prachtig hoogzaal der kerk en het rustig begijnhof bewonderen. Schilders zaten aan de stille grachten gansche dagen te werken. Emmanuel Vierin borg 's avonds zijn paneelen en palet bij de minzame portierster van 't begijnhof, en bij den Lee-geweg bezat Leon Cassel zijn atelier.

Lieden uit den omtrek, en vooral de boschkanters ginder van Klerken, lachten wel eens met het stedschap van een plaatsje, dat geen dorp wilde zijn en toch maar 4000 inwoners telde, en zoo klein was, dat men zijn station zelfs op 't grondgebied van Eessen had moeten bouwen, maar « noblesse oblige » en de Dixmuidenaars waren fier op hun hoogzaal, hun beiaard, hun Jordaens, hun stadhuis, hun Groote Markt en nog niet 't minst op hun beide rederijkerskamers, de twee tooneelmaatschappijen. « Nu, morgen niet » en « Heilig Kruis Scherpdeure » en woonden gelukkig aan de oevers van 't Krekeltje en den Ijzer. En moesten ze op reis, ze hadden immers hun trein naar Veurne, Duinkerke, naar Gent en naar Nieuwpoort en nog trams er bij!

Nancy bepeinsde dit alles, terwijl de slaap nog ver van haar bleef. En zou nu werkelijk de onbarmhartige oorlog dat geluk komen storen en Dixmuiden aantasten in zijn ziel en lichaam, in al zijn schoon en eerwaardigheid... Zou er in de velden en weiden, langs Krekel en Ijzer, langs watergangen en kreken gevochten worden, gestoken, gekerfd, gewond en gedood, geplunderd en gebrand!

— O, neen, neen! zoo kreunde het meisje halfluid. 't Leek haar onmogelijk! En toch huiverde ze van angst bij 't vooruitzicht...

Zouden ook hier de Duitschers binnenvallen, langs Beerst of Eessen bijvoorbeeld, met vrouwen, kinderen, grijsaards voor zich en dan gaan branden

en moorden... 't Stadhuis, de kerk, hun eigen huis, 't Begijnhof, 't klooster, 't station in vuur en vlam... Wantje Zoetewei had van den ouden tijd verteld, van Fransiska Verhelle, die door bekrompen en wreede rechters gepijnigd en opgehangen werd. Zulke verhalen achtte men thuis in een ruw verleden, dat voor eeuwig afgesloten was.

Maar die martelaars buiten Aarschot dan voor de gendarmen van Karge, die burgemeester en zijn zoon en broer... en de loterij om 't leven... De woeste tooneelen te Leuven... de ongelukkigen verstikkend in kelders... de Calvarietochten... Erger dan in vorige eeuwen ging het nu toe...

— Mijn hart schreide, als ik West-Vlaanderen zag liggen, had Bonte zoo gevoelig en indrukwekkend gezegd.

Profeteerde die dichter?

Van 't danig peinzen begon Nancy toch eindelijk te dommelen en dan droomde ze over dreigende gevaren, maar zag een gelaat voor zich, dat haar vertrouwen inboezemde, oogen die steun beloofden in de moeilijke dagen...

Walter Bonte! Nancy schoot wakker...
Waarom toch dacht ze zoo aan den dichter, nu oorlogscorrespondent, eigenlijk een vreemdeling voor haar, en niet aan Raoul Magelein, dien ze toch haar woord gegeven had...? 't Was dien avond voor zijn vertrek, aan de Hooge Brug, toen ze elkaar aan den IJzer hadden ontmoet... En Raoul kon haar beschermen, hij was soldaat, oorlogsvrijwilliger, een kloeké, moedige kerel, die immers geen gevaar duchtte! Aan hem moest ze peinzen... hij beminde haar en hij was nu onder de klanonnen, welke Antwerpen bestoekten... De menschen gingen in de meerschen achter Eessen luisteren naar het dof gebrom, dat tot hier hoorbaar was...

Raoul kampte daar voor zijn land en toch zag ze steeds maar dat zoet wezen van Walter Bonte, en die zachte, soms droefgeestige oogen! Maar moest ze hem ook niet bewonderen om zijn durf en moed, bij alles wat hij doorworsteld had? En hoe indrukwekkend had hij dat

verteld... Welk een diep gevoel en machtig woord... Een heel andere man dan de altijdbedeesde Raoul, die haar eindelijk toch eens, bloo als een kind, van liefde gestameld had...

Walter Bonte... Raoul Magelein... vager werden de beelden en bijna weenend om al het tragische dat nu over het land hing en om de pijnlijke onzekerheid viel Nancy eindelijk in slaap.

Den volgenden morgen scheen de zon in haar kamer... Het verhaal en de angst van den vorigen avond bestormden het meisje bij 't ontwaken...

— Maar Walter Bonte is hier toch, mompelde ze... Op hem kunnen we vertrouwen. Hij is een vriend van mijn vader en Raoul kan niet jaloersch zijn, als ik met hem spreek en naar hem luister... Ieder moet immers naar hem luisteren...

En ze haastte zich bij 't aankleeden om den gast aan 't ontbijt te ontmoeten.

Ja ze verlangde hem terug te zien. Wat kon hij vertellen en met welk gevoel!

Neen, Raoul kon het bij Walter Bonte niet halen.

Zij zelve wist van veel onderwerpen meer dan Raoul, die dikwijls den spot dreef met de geschiedenis en al die liefde voor legenden en oudheden.

Raoul was zeer prozaïsch en sprak liever over den boterhandel, welke geld opbracht.

+ Maar er is immers geen kwestie van een medeminnaar, gekte Nancy. Die Bonte, als hij trouwt, zal wel een dichtres zoeken. En toch kan hij mij zoo zonderling aanzien...

* Op het portaal bleef ze even voor een raam staan, dat op de markt uitzag.

Een korte begrafenisstoet begaf zich naar de kerk.

— Een slecht voortekken, mompelde het meisje. 't Eerste wat ik zie is een uitvaart... En dat na al het peinzen over dood en vernieling. Zou nu ook Dixmuidens uitvaart aanbreken. Ons stadje als Leuven of Aarschot of Dendermonde... God behoede ons!

Zij haastte zich naar beneden.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOZD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel